

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової
роботи Національного
університету «Львівська
політехніка»

проф. І. В. Демидов

" _____ 2025 р.

Висновок

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації «Особливості застосування нормативної сили у кліматичній
політиці ЄС (на прикладі України)»**

**здобувача наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії
(галузь знань 29 Міжнародні відносини)**

Валерії ГУЦАЛЮК

**наукового семінару кафедри політології та міжнародних відносин
Інституту гуманітарних та соціальних наук**

1. Актуальність теми дисертації зумовлена кількома аспектами, що становлять академічний інтерес та в перспективі можуть стати предметом наукових й аналітичних розвідок.

По-перше, хоча концепція «нормативної сили», запропонована Я. Маннерсом, вже отримала визнання серед низки науковців і практиків та стала основою для численних досліджень, вона все ще залишається недостатньо вивченою. Нерозуміння сутності концепції та контексту, в якому вона була створена, часто призводить до її спрощеного трактування, викривлення ключових положень та суттєво обмежує перспективи її подальшого розвитку. До того ж відсутність ґрунтовних досліджень поведінкових моделей нормативних та ненормативних акторів зовнішньої політики ускладнює оцінку ролі ЄС, зокрема, у формуванні глобальних імперативів сталого розвитку та визначення характеру його впливу на треті держави.

По-друге, зростання амбіцій ЄС щодо кліматичного лідерства та посилення його впливу на ухвалення рішень міжнародною спільнотою у сфері пом'якшення наслідків і адаптації до зміни клімату впродовж останнього десятиліття зумовлює неабиякий науковий інтерес до питання спроможності Союзу діяти відповідно до нормативної поведінкової логіки в процесі реалізації своїх лідерських прагнень. Оскільки взаємозв'язок між концепцією «нормативної сили» та концепцією зовнішньополітичного лідерства є недослідженим у науковій літературі, встановити, чи узгоджуються підходи, які ЄС застосовує задля формування й стимулювання кліматичного лідерства, з нормативною зовнішньополітичною моделлю, та й загалом, чи можливе здійснення «помітного нормативного впливу» Союзом без вдосконалення складових лідерства, як-от інструментальної, директивної та когнітивної, не видається можливим.

Вищезазначене обумовило необхідність ретельного аналізу концепцій в межах дисертаційної роботи, а також дослідження основних шляхів формування й стимулювання зовнішньополітичного лідерства на предмет їхньої узгодженості з концепцією «нормативної сили Європи».

По-третє, в більшості сучасних наукових розвідок для встановлення чи спростування факту активізації нормативної сили в зовнішній політиці ЄС автори обмежуються лише аналізом зовнішньополітичних інструментів, які ЄС використовує для просування своїх цінностей, чого недостатньо для формулювання конкретних висновків. До того ж факт застосування засобів жорсткої сили часто сприймається авторами як доказ ненормативності дій ЄС, що не завжди є свідченням цього. Навіть попри наявність обмежених, а інколи й некоректних, досліджень з погляду застосованого в них механізму для ідентифікації поведінкової моделі нормативних акторів, зовнішньополітичні галузеві стратегії ЄС, зокрема кліматичні, енергетичні й екологічні, залишаються недостатньо дослідженими. Також відсутні й комплексні дослідження, що стосуються визначення сили, застосованої ЄС у політиці щодо конкретних країн, зокрема України.

Насамкінець зауважимо, що станом на сьогодні дифузія норм *climate acquis* в Україні передбачена одночасно Угодою про асоціацію та Європейським зеленим курсом, що привертає увагу академічної спільноти до питання про силу, що застосовується ЄС для прискорення цього процесу. Відсутність ґрунтовних досліджень кліматичної політики ЄС щодо України ускладнює виявлення прогалин у підходах, застосованих ЄС для сприяння досягненню кліматичної нейтральності України, а також перешкоджає з'ясуванню того, чи поступове розширення кліматичного діалогу та трансформація кліматичного законодавства України є наслідком реалізації нормативної гегемонії ЄС чи його політики «нормативної сили».

2. Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри

Дисертація виконана в межах наукового напряму кафедри політології та міжнародних відносин Національного університету «Львівська політехніка» – «Сучасні тенденції міжнародних відносин і зовнішньої політики України» (номер державної реєстрації 0122U000733).

3. Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів

Дисертаційна робота є комплексною самостійною науковою працею, в якій, зокрема, представлено результати перевірки двох гіпотез (перша гіпотеза: прагнення ЄС утвердитися як кліматичний лідер і нормативний «зелений» актор є взаємозалежними: без реалізації першого прагнення реалізація другого є неможливою; друга гіпотеза: вибір типу політики, до якого ЄС вдається для розбудови кліматичного діалогу з Україною, залежить від рівня сформованості ЄС як кліматичного лідера і логіки дотримання норм, якій ЄС віддає перевагу), встановлено кореляційний зв'язок між рівнем сформованості лідерського потенціалу й спроможністю актора зовнішньої політики здійснювати нормативний ефект, визначено співвідношення поведінкової моделі актора зовнішньої політики та його вибору підходів до формування й стимулювання

зовнішньополітичного лідерства чи домінування. Автором дисертаційної роботи, з-поміж іншого, встановлено основні критерії, за якими видається можливим ідентифікувати нормативного актора зовнішньої політики серед учасників міжнародних відносин, що діють відповідно до ненормативної поведінкової логіки, з'ясовано типи політики, до яких ЄС вдавався у процесі розбудови кліматичного діалогу з Україною з моменту проголошення її незалежності у 1991 р., завдяки аналізу зовнішньополітичних цілей, засобів та пріоритетних намірів ЄС, а також визначено передумови й особливості реалізації поведінкової моделі ЄС, що передбачає реалізацію політики «нормативної сили» для утвердження кліматичних цінностей в Україні. Усі висновки та основні положення, що відображають суть дисертаційної роботи, зокрема ті, що характеризують наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, сформульовані автором самостійно за результатами проведеного дослідження.

4. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором рішень, висновків, рекомендацій

Наукові положення та висновки, сформульовані в дисертаційній роботі, є теоретично обґрунтованими та логічними, а їх достовірність підтверджується результатами перевірки основних гіпотез та численних апробацій. Водночас зауважимо, що ступінь обґрунтованості наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації, забезпечуються, з-поміж іншого, оригінальністю змісту і логікою викладення матеріалу, широтою й різноманітністю опрацьованих джерел та літератури. До того ж застосування загальнонаукових методів дослідження, як-от: історичного методу, аналізу документів, порівняння, дедукції, синтезу тощо, та спеціального методу дослідження – методу case study – дозволило дисертантці обґрунтувати власні рішення, а також запропонувати низку теоретичних висновків. Коректному обґрунтуванню отриманих результатів посприяли обговорення під час наукових конференцій, засідань кафедри політології та міжнародних відносин та зустрічей, передбачених двома грантами, наданими дисертантці Центральноєвропейським університетом (м. Відень, Австрія) за програмою «Invisible University for Ukraine» у весняному та осінньому семестрах 2024 р. на проведення наукових досліджень за темою дисертації.

5. Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що на основі аналізу численної кількості джерел, зокрема наукової літератури, нормативно-правових актів, урядових звітів, інформаційно-аналітичних матеріалів, автор дисертації здійснив комплексне дослідження процесів проектування Європейським Союзом концепту «зеленої» нормативної сили» та його реалізації в контексті розбудови кліматичного діалогу з Україною. На захист виноситься низка положень, сформованих за підсумками дослідження, що характеризуються науковою новизною:

Уперше:

– здійснено комплексний аналіз кліматичної стратегії ЄС щодо України крізь призму реалізації концепту «нормативної зеленої сили ЄС» та встановлено,

що, попри формальний запуск двостороннього кліматичного діалогу на початку 2000-х рр., активізація нормативної сили в такій стратегії відбулася лише після надання Україні статусу країни-кандидата на вступ до ЄС у червні 2022 р., що засвідчило готовність Союзу до подальшого розширення;

– з'ясовано, що утвердженню поведінкової моделі ЄС, що передбачає реалізацію політики «нормативної сили» для утвердження кліматичних цінностей в Україні, передував історичний період, який умовно можна поділити на три основні етапи: 1) етап закладення правових основ кліматичної політики ЄС щодо України (1990-ті рр. XX ст.); 2) етап формування нормативного силового потенціалу ЄС задля утвердження гегемонії над Україною, зокрема, в сфері пом'якшення наслідків і адаптації до зміни клімату (2000–2013 рр.); 3) етап, коли об'єднання більшою мірою встановило таку гегемонію завдяки ефективному застосуванню нормативних зовнішньополітичних засобів (2014–перша половина 2022 р.);

– встановлено взаємозв'язок між концепцією «нормативної сили» та концепцією зовнішньополітичного лідерства, а саме між спроможністю актора зовнішньої політики здійснювати нормативний ефект та рівнем сформованості його лідерського потенціалу, а також проаналізовано підходи до формування й стимулювання лідерства на предмет допустимості їх застосування нормативним актором зовнішньої політики: за результатами аналізу з'ясовано, що для стимулювання лояльності держав нормативний актор має послуговуватися інструментальним, директивним і когнітивним підходами, натомість структурний підхід є недоступним для використання таким актором;

– обґрунтовано доцільність і необхідність стимулювання процесу інтеграції України як єдиної умови для ефективного впровадження концепту «нормативної зеленої сили ЄС» та реалізації мети, закладеної у Європейському кліматичному законі – перетворити Європу на перший кліматично нейтральний регіон світу до 2050 року. Водночас з'ясовано, що основним стимулом для подальших реформ кліматичного законодавства України є перспектива набуття нею членства в ЄС: інші стимули були малоефективними у стимулюванні України до бажаних для ЄС трансформацій, а тому вони можуть виконувати лише допоміжну функцію.

Уточнено:

– основні підходи, що їх застосовували, починаючи з античних часів, представники різних наукових шкіл і напрямів для інтерпретації категорії «сила»: сила як інструмент реалізації зовнішньополітичних цілей держави, сила як ресурс, володінням яким є необхідним для здійснення зовнішньополітичного впливу актором та/чи задоволення його екзистенційних потреб, сила як спроможність актора ефективно й своєчасно використовувати й розкривати власний зовнішньополітичний потенціал, сила як цілісна теоретична конструкція зовнішньополітичної поведінки різних акторів;

– причини й чинники, що спонукають нормативного актора зовнішньої політики зміцнювати, а іноді й безпосередньо використовувати власний силовий потенціал, серед яких вразливість до нападів і маніпуляцій з боку держав, які ведуть агресивну зовнішню політику, у разі відмови від володіння силою, а також ситуації, в яких використання засобів жорсткої сили є виправданим і правомірним кроком для такого актора, зокрема у разі порушення принципів міжнародного права, у відповідь на вияв зовнішньої агресії тощо;

– набір характеристик, якими володіє нормативний актор, на відміну від учасників міжнародних відносин з іншими політичними темпераментами: зокрема, нормативний актор зовнішньої політики є прихильним до політики «мультилатералізму», послуговуються логікою аргументації в процесі поширення норм та логікою відповідності під час дотримання й просування норм, що походять з міжнародних договорів, здійснює «помітний нормативний вплив» на решту світу, що виявляється в активізації партнерських відносин, соціалізації та запровадженні спільних міждержавних ініціатив, активно послуговується нормативними зовнішньополітичними механізмами, з-поміж іншого, механізмом контагіозного поширення норм, механізмом «перенесення», механізмом «культурний фільтр» тощо, та вдається до застосування інструментів жорсткої сили лише в крайніх випадках, зокрема задля самооборони, і в спосіб, санкціонований міжнародним правом, зважено підходить до вибору механізмів для поширення принципів, аби їх застосування не завдало шкоди встановленим порядкам, за якими живуть інші учасники міжнародних відносин тощо.

Набули подальшого розвитку:

– ідеї концептуалізації сили ЄС, які висловлювалися більшою мірою представниками ліберальної школи, а також окремі положення концепції «нормативної сили Європи», зокрема ті, що визначають особливості реалізації поведінкової моделі нормативних акторів зовнішньої політики, встановлюють для таких акторів вимоги щодо процесу цілепокладання, вибору й використання конкретних засобів зовнішньої політики тощо;

– дослідження політики ЄС щодо України, особливо її кліматичного виміру, а також зовнішньої кліматичної політики ЄС загалом (системи її інституційного забезпечення, її правових основ, цінностей, на яких вона ґрунтується, а також інструментів, за допомогою яких вона реалізується тощо).

6. Перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації

Основні положення та результати дослідження висвітлено в 12 одноосібних наукових публікаціях, з яких 4 статті в наукових фахових виданнях України, 1 стаття в науковому періодичному виданні Польщі, 2 розділи в колективних монографіях, а також 5 тез доповідей у збірниках всеукраїнських і міжнародних наукових конференцій.

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Hutsaliuk V. Sanctions as an EU normative foreign policy instrument and their imposition on Russia over Ukraine. *Modern Historical and Political Issues*. 2022. 46. 9–21.

2. Hutsaliuk V. Features of the transformation of the EU's foreign policy behavior paradigm after a full-scale Russian invasion of Ukraine. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. 2023. Spec. iss. 24–34.

3. Гуцалюк В. Особливості зовнішньополітичного лідерства Європейського Союзу у сфері запобігання змінам клімату. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2023. 48. 85–97.

4. Hutsaliuk V. The European Union's climate policy towards Ukraine: normative power Europe in action? *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*. 2024. 8. 73–87.

Стаття в науковому періодичному виданні іншої держави:

5. Гуцалюк В. Особливості застосування нормативної сили ЄС для утвердження кліматичних цінностей в Україні. *Copernicus Political and Legal Studies*. 2022. 1 (1). 38–47.

Розділи у колективних монографіях, опублікованих в Україні та за кордоном:

6. Гуцалюк В. The formation and peculiarities of the implementation of the European Union's Eastern policy // Переосмислення європейського зеленого курсу в контексті російсько-української війни / Ya. Turchyn, T. Astramovich-Leik. Riga: Baltija Publishing, 2022. 99–109.

7. Гуцалюк В. Новий порядок денний для Європи та Європейського Союзу: причини – напрями – пріоритетні цілі // Нормативне підґрунтя ненормативної зовнішньої політики ЄС: особливості захисту базових цінностей ЄС в Україні у контексті повномасштабного російського вторгнення / Я. Турчин, Т. Астрамович-Лейк. Львів, Ольштин: Видавництво Львівської політехніки, 2023. 99–109.

7. Апробація основних результатів дослідження на конференціях, симпозіумах, семінарах тощо

Основні положення та результати дисертаційної роботи були представлені у формі тез доповідей на науково-практичних конференціях:

1. Hutsaliuk V. The European Union's green normative power in Ukraine: a myth or a reality // European integration of environmental policy of Ukraine: materials of the fourth All-Ukrainian scientific and practical conference (Odesa, 25 October 2022). Odesa: Publishing House of Odesa State Environmental University, 2022. 352–356.

2. Гуцалюк В. Особливості трансформації кліматичної політики України в контексті ЄЗК (Європейського зеленого курсу). Актуальні питання розвитку суспільних наук у ХХІ столітті: збірник тез доповідей всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 6–7 грудня 2022 р.). Львів: Національний університет «Львівська політехніка». 2022. 123–126.

3. Гуцалюк В. Приєднання України до Європейського зеленого курсу: сучасний стан та проблемні аспекти // Україна в координатах Східного партнерства: пошук геополітичних пріоритетів крізь призму національної безпеки: збірник матеріалів інтернет-конференції (Львів, 24 березня 2023 р.). 2023. 15–17.

4. Гуцалюк В. Особливості застосування інструментів нормативної сили ЄС для прискорення «зеленого переходу» України // Євроінтеграція екологічної політики України: матеріали п'ятої всеукраїнської науково-практичної конференції (Одеса, 25–26 жовтня 2023 р.). 2023. 407–410.

5. Гуцалюк В. Зелена повоєнна трансформація України в контексті євроінтеграції: виклики та можливості // Актуальні проблеми зовнішньої політики України: матеріали XVII міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених (Чернівці, 30 листопада 2023 р.). 2023. 19–23.

Окрім того, результати дослідження були обговорені на засіданнях кафедри політології та міжнародних відносин та зустрічах, передбачених двома грантами,

наданими Центральноевропейським університетом за програмою «Invisible University for Ukraine» у весняному та осінньому семестрах 2024 р. на проведення наукових досліджень за темою дисертації.

8. Наукове значення виконаного дослідження із зазначенням можливих наукових галузей та розділів програм навчальних курсів, де можуть бути застосовані отримані результати

Основні положення та висновки дисертації розширюють наукове уявлення про ЄС як «зеленого» нормативного зовнішньополітичного актора: актора, який упродовж останніх десятиліть здійснює спроби досягти глобальної довкільної та кліматичної стійкості, вдаючись до розкриття власного нормативного потенціалу – схилиючись до послугування логікою відповідності в процесі дотримання норм *climate acquis* та логікою переконання під час їхньої дифузії, а також застосовуючи підходи до формування й стимулювання кліматичного лідерства, які відповідають його нормативній зовнішньополітичній моделі – інструментальний, директивний і когнітивний підходи. Окрім того, отримані результати систематизують та поглиблюють знання у сфері використання нормативних інструментів зовнішньої кліматичної політики для досягнення нормативного ефекту в третіх країнах, що виявляється, зокрема, у формуванні коаліцій з ними на основі спільних кліматичних цінностей за підсумками дво- й багатосторонніх зустрічей, їхньому залученні до спільної реалізації регіональних і локальних кліматичних проєктів тощо.

Окреслені теоретичні напрацювання можуть покладатися в основу освітніх програм і лекційних курсів з низки фахових дисциплін, таких як «Міжнародні організації», «Право ЄС», «Теорія міжнародних відносин», «Політологія», «Актуальні проблеми зовнішньої політики України та міжнародних відносин», і спецдисциплін, спрямованих на формування знань про нормативну роль ЄС у глобальній кліматичній політиці, серед яких, зокрема – «Енергетика ЄС і нові тренди для України», «Екологічна та кліматична стійкість ЄС». Крім того, отримані результати дослідження можуть використовуватися в подальших дослідженнях поведінкових моделей нормативних та ненормативних акторів зовнішньої кліматичної політики, сили у зовнішній кліматичній політиці ЄС, особливостей проєктування й реалізації Європейським Союзом власної моделі кліматичного лідерства й концепту «нормативної зеленої сили» тощо.

9. Практична цінність результатів дослідження із зазначенням конкретного підприємства або галузі народного господарства, де вони можуть бути застосовані

Практичне значення дослідження полягає у можливості застосування його результатів для вдосконалення кліматичної дипломатії ЄС, формування ефективних механізмів співпраці з третіми країнами у сфері сталого розвитку, підготовки рекомендацій щодо вдосконалення кліматичних аспектів дво- та багатосторонніх угод, а також для імплементації успішних європейських практик, спрямованих на досягнення кліматичної нейтральності та реалізацію принципів «зеленої» трансформації економіки в Україні. Крім того, результати дослідження можуть бути корисними під час розробки навчальних посібників, методичних рекомендацій, підручників, монографій і наукових статей, а також у

практичній роботі науково-дослідних інститутів, аналітичних центрів, органів державної влади, діяльність яких пов'язана з розробкою та впровадженням кліматичних стратегій, зовнішньополітичних ініціатив і реалізацією міжнародних екологічних зобов'язань.

10. Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення

Дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, поділених на дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків, загальна кількість яких становить 7.

Дисертація Гуцалюк Валерії Віталіївни «Особливості застосування нормативної сили у кліматичній політиці ЄС (на прикладі України)» за структурою, мовою та стилем викладення матеріалу відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами).

Під час обговорення дисертації до неї не було висунуто жодних зауважень щодо самої суті роботи.

11. З урахуванням зазначеного, на науковому семінарі кафедри політології та міжнародних відносин Інституту гуманітарних та соціальних наук ухвалили:

11.1. Дисертація Гуцалюк Валерії Віталіївни «Особливості застосування нормативної сили у кліматичній політиці ЄС (на прикладі України)» є завершеною науковою працею, у якій розв'язано конкретне наукове завдання, що полягало у визначенні передумов та особливостей застосування нормативної сили у кліматичній політиці ЄС щодо України, що має важливе значення для галузі знань 29 *Міжнародні відносини*.

11.2. Основні наукові положення, методичні розробки, висновки та практичні рекомендації, викладені у дисертаційній роботі, логічні, послідовні, аргументовані, достовірні, достатньо обґрунтовані. Дисертація характеризується єдністю змісту.

11.3. У 12 наукових публікаціях повністю відображені основні результати дисертації, з них 4 статті у наукових фахових виданнях України та 1 стаття у науковому періодичному виданні Польщі; 2 розділи в колективних монографіях, а також 5 тез доповідей у збірниках всеукраїнських і міжнародних наукових конференцій.

11.4. Дисертація відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, зі змінами).

11.5. Дисертація є результатом самостійних досліджень, не містить елементів фальсифікації, компіляції, плагіату та запозичень, що констатує відсутність порушення академічної доброчесності. Використання текстів інших авторів мають належні посилання на відповідні джерела.

11.6. З урахуванням наукової зрілості та професійних якостей Гуцалюк В.В. дисертація «Особливості застосування нормативної сили у кліматичній політиці ЄС (на прикладі України)» рекомендується для подання до розгляду та захисту у спеціалізованій вченій раді.

За затвердження висновку проголосували:

за	14 (чотирнадцять)
проти	немає
утримались	немає

Головуюча на науковому семінарі
кафедри політології та
міжнародних відносин,
зав. кафедри ПМВ, д. політ. н.,
професор

Галина ЛУЦИШИН

Рецензенти:

доцент, кандидат політичних наук,
доцент кафедри ПМВ

Ольга ІВАСЕЧКО

доцент, кандидат політичних наук,
доцент кафедри ПМВ

Олег ЦЕБЕНКО

Відповідальна у ННІ ІГСН за атестацію PhD
доцент, кандидат політичних наук,
доцент кафедри ПМВ

Ольга ІВАСЕЧКО

"21" 03 2025 р.